

השכלה גבוהה | הקשר בין מוסד הלימוד לבין שכר הבוגרים

הלימוד והשכר

מה עדיף – מכללה או אוניברסיטה?
 ● מחקר חדש עונה על השאלה מכיוון חדש – השוואת שכר בוגרי תואר ראשון באוניברסיטאות לעומת מכללות
 ● הממצאים: למעט מקצועות בודדים, שכר בוגרי מכללות נמוך ב-3% עד 4% משכר בוגרי אוניברסיטאות

מאת גדעון עשת

«בעניין העקרוני יש הסכמה רחבה, כלליישר – אלית וכללי-עולמית: השכלה תורמת להכנסה. הקשר הזה פועל במגוון של דרכים. כאשר האנשים משכילים יותר הם מסוגלים להשתמש בטכנולוגיה מודרנית ביתר קלות, וטכנולוגיה היא מפתח לגידול ההכנסה ולרמת החיים. הקשר השכלה-הכנסה עובד גם במישור האישי. ככל שאדם משכיל יותר, הכנסתו האישית תהיה גבוהה יותר, מובן שיש יוצאים מהכלל, אבל בהכללה גורפת הקשר השכלה-הכנסה עובד מצוין. זה אחד ההסברים מדוע יש ביקוש גדול להשכלה גבוהה.

ב-1990 היו כ-55,000 סטודנטים באוניברסיטאות, כמחצית ללוח האקדמי ולמדור להוראה. בשנה שעברה למדו כ-210,000 סטודנטים. אז היו 100 שעות מכללות, היום יש יותר מ-300. כלל האוכלוסייה גדלה בכ-40%, מספר הסטודנטים בכ-300%. אחת התוצאות הפחות מוצלחות של התהליך הזה היא ירידה יחסית בשכר של בעלי תואר אקדמי. רת נושא הלימוד הוא השכר העתידי שיקבל הבוגר. זה אולי לא השיקול החשוב ביותר, אבל זאת, אדם מבקש להשכיל, וגם לעבוד, בתחום שמעניין אותו ולא דווקא בתחום שמגניב את השכר הגבוה ביותר. אבל גם הכסף

מדד שכר הבוגרים – אוניברסיטאות שונות

תחום	תל-אביב	ים	טכניון	בראילן	חיפה	ב"ש
חינוך	100 (4,348)	133	90	96	-	96
אמנות	100 (4,710)	102	48	94	-	-
היסטוריה	100 (4,713)	85	88	97	108	-
עניונית	100 (4,033)	118	105	130	129	-
ערבית	100 (4,544)	94	72	112	-	-
לנגל	100 (6,790)	75	143	74	106	-
סוציולוגיה	100 (5,144)	107	97	107	-	-
מדע המחנה	100 (6,104)	98	96	84	94	-
פסיכולוגיה	100 (5,347)	66	88	68	-	-
עבודה סוציאלית	100 (4,556)	85	92	85	97	-
גיאוגרפיה	100 (5,119)	95	89	81	78	-
משפטים	100 (6,028)	85	86	94	-	-
סיוע	100 (6,262)	109	-	114	98	-
מתמטיקה	100 (12,887)	48	117	88	101	-
סטטיסטיקה	100 (7,044)	38	90	39	133	-
מדעי החשבון	100 (15,138)	97	94	73	112	-
כימיה	100 (5,183)	94	174	104	114	-
פיזיקה	100 (10,169)	136	117	68	79	-
פילולוגיה	100 (4,986)	94	98	69	96	95
הנדסת מכונות	100 (10,345)	-	102	-	95	-
הנדסת חשמל	100 (16,087)	-	89	-	97	-
הנדסת תעשייה	100 (11,818)	-	82	-	86	-
ארכיטקטורה	100 (5,824)	-	106	-	-	-

אחרי 3 שנים מקבלי השכר הנמוך – בעיקר בוגרי חברה ורוח – השיגו תוספת שכר גדולה יותר מאלה שהתחילו בשכר גבוה. שיעור הגידול הגבוה ביותר בשכר היה במשפטים וחשבונאות

שזה מסוג העניינים שמשמשים אינם רלוונטיים. אפילו המבחן הפסיכומטרי לברו אינו האוניברסיטאות משתמשות בפסיכומטרי בשילוב עם תוצאות מבחני הברגרות. וגם או השילוב הוא אומדן להצלחה בלימודים, לאו דווקא ליכוד לות אישיות אחרות. מפתיע שהחוקרים לא ניסו לפחות לבנות מדד משולב של פסיכומטרי + ברגרות. בכל מקרה, שימוש בכך-דיקה הפסיכומטרית הוציא מכלל המבחנים את מרבית הבוגרים הערבים והחרדים וחלק מהנשים. לדברי החוקרים, גם אחרי כל ההשמות

על קשיים מהסוג הזה ניסו החוקרים למיין את הבוגרים לפי "יכולות". מאחר שנתוני הבחינה הפסיכומטרית – זו שמהווה תנאי לקבלה לאוניברסיטה – לא היו זמינים, ומאחר שאחד שיש מכללות שכלל לא משתמשות במבחן הזה, בחרו החוקרים להשתמש בבסיס מידע שאמור להיות דומה: תוצאות המבחן הפסיכומטרי. זה נחמד שהצבא הסכים להעמיד לרשות החוקרים את תוצאות המבחנים הפסיכומטריים. אלא שנדרמה

החומר נאסף מתוך נתונים שהתפרסמו באתר האינטרנט של משרד החינוך והשכלה גבוהה. נתונים אלה אינם מהווים תחזית.

מי אשם?

ממציא המחקר מלמדים כי שוק העבודה למד שבמכללות מתגרשים. שלא לומר שם – וליהיה על ההכללה – בר מוגרשים באנגליה, וחיוב אותם בתרגילים קשים לפתרון. תלמידי דיו הגיבו בצינונים ורעיונות שנתנו לו במשוב הסטודנטים. כמה מהם התלוננו בהנהלה.

מכר שלי מלמד במכללה. הוא מרצה מאוד לא אהוד, שרש מתלמידיו, לא עלינו, לקרוא מאמרים באנגליה, וחיוב אותם בתרגילים קשים לפתרון. תלמידי דיו הגיבו בצינונים ורעיונות שנתנו לו במשוב הסטודנטים. כמה מהם התלוננו בהנהלה.

המרה החמן לשיחה אצל הבוסים. הסבירו לו שהסטודנטים הם "צרכנים" ויש להתאים את המוצר – תוכנית הלימודים – לדרישת הצרכן. "אחרת לא יהיו לנו די סטודנטים, ונאלץ לצמצם את סגל ההוראה".

המרה הבין מה נרש ממנו. הוא הפסיק עם חובת קריאה של מחקרים באנגלית והקל מאוד בתרגילים ובמבחן. צינור במשוב טיפס מעלה, והוא היום די פופר לרוב וגם ניצל מסכנת פיטורים.

הוא מסתיר הברלים גדולים במקצועות השונים: בוגרי אמנות במכללות משתכרים דווקא כ-10% יותר מבוגרי אמנות באוניברסיטאות. תוצאה לא רגילה זו נמצאה גם בקרב בוגרי מנהל עסקים ומדעי ההתנהגות, וגם בקרב בוגרי הנדסת מוזן וביוטכנולוגיה. בכל שאר תחומי הלימוד – שכר בוגרי האוניברסיטה גבוה יותר, למעט עט כלכלה, שבו השכר דומה מאוד.

מה שחשוב לא פחות הוא עניין שאינו קשור לגושא המחקר: השכר במקצועות המתמטיקה, פיזיקה, מדעי המחשב והמקצועות ההנדסיים גבוה בהרבה מהשכר במקצועות מדעי החברה והרוח. עושה רושם שהשוק משווע לבוגרים במקצועות האלה ומתגמל אותם במידה נאה. הארץ, לעומת זאת, מוצפת בבוגרי חברה ורוח – עניין שמביא אותם לשכר ממוצע ראשוני נמוך יחסית.

בוגרי אמנות במכללות משתכרים דווקא בכ-10% יותר מבוגרי אמנות באוניברסיטאות. תוצאה לא רגילה זו נמצאה גם בקרב בוגרי מנהל עסקים ומדעי ההתנהגות, וגם בקרב בוגרי הנדסת מוזן וביוטכנולוגיה

האלה "נבחני צה"ל מייצגים את כלל אוכלוסיית הבוגרים". אולי.

כך או כך, נתוני הבוגרים הוצגו עם מרשם האוכלוסין ומפקד האוכלוסין, עם קובץ השכר של הביטוח הלאומי, עם נתוני הפסיכוסכני הצבאי ועם נתוני מעסיקים. הכל כדי לזהות את הבוגרים לפי הרקע המעמדי, ההשכלתי, הכישורי – ולבסוף לראות מה קורה עימם בשוק העבודה. מבחינת היקף הוויזואלי נעשתה כאן עבודה מרשימה.

ועוד הערה בטרם נפנה לממצאים: החוקרים בדקו את ההכנסה בעבודה הראשונית אחרי הלימודים. מבחינתם זה מובן: הם חיפשו נתון על ביצוע כלכלי שאינו מושפע מניסיון בעבודה. אבל מכיוון שהסטודנט השכר הראשוני הוא לא דווקא הקובע. מכדיקה לגבי מחזור בוגרים אחד נמצא, שיש הברל גדול בין השכר שמשולם בעבודה הראשונה (נמוך יחסית) לבין התמורה שמשולמת לאחר שזכר ניסיון בעבודה.

אוניברסיטה מול מכללה

המכללות הן עולם של גברים בהשוואה לאוניברסיטאות, שבהן יש רוב של נשים. באופן מפתיע, עולמיים חדשים דומיננטיים יותר דווקא באוניברסיטאות. לבוגרי מכללות יש הורים משכילים פחות יחסית מלבוגרי אוניברסיטאות. אבל כאן יש הבדל גדול בין בוגרי מכללות המכללות הפרטיות יש הורים משכילים כשיעור דומה לתלמידי אוניברסיטאות. זה פחות בין יותר עולמם של עורכי-הדין.

מכאן מתקבל גם הממצא, שלפיו הכנסתם של הוריהם הבוגרים במכללות הפרטיות גבוהה יותר מהכנסתם של הוריהם של בוגרי האוניברסיטאות. את זה גם מזוהות אחרת: במכללות הפרטיות רק עשירית מהבוגרים הם מהפריפריה, לעומת חמישית מבוגרי האוניברסיטה ורבע מבוגרי המכללות הציבוריות.

ככלל, שכר משרה ראשונה של בוגרי מכללות הוא נמוך בכ-3% מזה של בוגרי אוניברסיטאות. אלא שהממוצע

צילום: אבי שריר, תמונות

שכר בוגרים – אוניברסיטאות לעומת מכללות

תחום לימודים	מכללה	אוניברסיטה	הפרק
חינוך	2,834	4,348	53.4%
אמנות	5,212	4,710	-9.6%
כלכלה	6,773	6,790	0.3%
סוציולוגיה ואנתרופולוגיה	4,404	5,144	16.8%
מדעי המדינה ויחסים בינ"ל	5,160	6,104	18.3%
עבודה סוציאלית	3,762	4,556	21.1%
קומוניקציה	4,533	6,681	47.4%
מנהל עסקים	6,754	6,103	9.7%
חשבונאות	3,732	4,645	24.5%
משפטים	5,504	6,028	9.5%
מדעי המחשב	12,807	15,138	18.2%
הנדסת מכונות	9,999	10,345	3.5%
הנדסת חשמל	7,598	9,746	16.1%
הנדסת תעשייה וניהול	8,824	11,818	33.9%
הנדסת כימיה	7,598	9,746	28.3%
הנדסת מוזן וביוטכנולוגיה	7,133	6,796	-4.7%
מוצע	7,776	8,034	3.3%

שכר ממוצע ובעלים לחדש של בוגרי תואר ראשון במשרות הראשונות

אוניברסיטאות לעומת מכללות ציבוריות ופרטיות

תחום	אוניברסיטה	מכללה ציבורית	מכללה פרטית
חינוך	100	38	-
אמנות	100	90	-
כלכלה	100	86	88
סוציולוגיה	100	89	-
מדעי המדינה	100	90	-
עבודה סוציאלית	100	80	-
תקשורת	100	67	-
מנהל עסקים	100	100	95
חשבונאות	100	65	-
משפטים	100	90	91
מדעי מחשב	100	85	85
הנדסה	100	87	-
הנדסת תעשייה	100	70	-

* בוגרי תואר ראשון במשרות הראשונות. הנתונים מתייחסים למד: בוגרי אוניברסיטה = 100

רים. אשר הברל בין מכללות לאוניברסיטאות בעניין הזה, אחרי שלוש שנות עבודה.

(*) נעם וזכמן (בנק ישראל), אורלי פורמן, טום קפלן ודמיטרי רומנוב (הלשכה המרכזית

זית לטטימטיקה): "הברלים באיכות ההשכלה בין אוניברסיטאות למכללות: בחינה באמצעות התמורה בשוק העבודה". ינואר 2007. בהוצאת הפרסום למדיניות כלכלית ע"ש פנחס ספיר ומוסד שמואל נאמן בטכניון.

נעבור שלוש שנים

לגבי בוגרי 2000 הצליחו החוקרים לעקוב אחרי השכר שלהם לא רק במשרה ראשונה, אלא במשך שלוש שנים. בממוצע, השכר בתום שלוש שנים גבוה בכ-20% מהשכר המרכזי הוא שאחרי שלוש שנים מקבלי השכר הנמוך – בעיקר בוגרי חברה ורוח – השיגו תוספת שכר גדולה יותר מאלה שהתחילו בשכר גבוה.

שיעור הגידול הגבוה ביותר בשכר היה במשפטים וחישובונאות. עניין זה מלמד כי במשרה הראשונה השכר הני מור שיקף התמחות של הבוגר

שכר ממוצע ובעלים לחדש של בוגרי תואר ראשון במשרות הראשונות